

С обзиром на чињеницу да тема коју сам одабрао да елаборишем и изложим у овом манускрипту подразумејива, прво, големи временски распон од, најмање, два вијека бурне историје српског народа и државâ које је он на просторима Херцеговине и Босне, а и шире, стварао, а други му их рушили или, пак, наметали, односно историје простора на којем је све (био) настањен у том раздобљу, коју ваља мисаоно „сабити“ и синтетички експлицирати и, друго, сасвим акрибичну и минуциозну анализу комплексног проблема супсумираног под „невином“ синтагмом садржаном у наслову „....историјско утемељење Републике Српске из социолошко-политиколошке перспективе“, јасно је да се та материја не може ваљано, са свим релевантним аргументима и научном апаратуром, цјеловито, непристрасно и консеквентно изложити у задатим габаритима обима текста. Суочен са том инсуфицијенцијом и лимитом, одлучио сам се за опцију презентације својих промишљања задате теме и увида до којих сам дошао, у једном литерарном жанру, у форми теза, односно кратких медаљона, сатканих од заиста аподиктичких тврдњи и крупних оцјена, боље рећи: оцјена о крупним проблемима, сложеним и дуготрајним процесима и иреверзибилним односима основних чиниоца у њима, које увијек не подупире довољно доказа, да о њиховој ваљаности овом приликом не зборим. Свака од теза или медаљона могла би, чини ми се, бити посебан есеј или расправа, али за то, осим интелектуалних предиспозиција и научних капацитета, треба и времена и простора како би се нешто сувисло, некомпиљаторски рекло о тако захтјевној, историјски и политички замршеној теми, за чије распетљавање је потребна научна способност, али и одговорност. Отуда и због тога сам на крају овог покушаја артикулисања својих „неочешљаних мисли“ у наслов прилога додао и оно „23 тезе“.

Сваки друг(ачиј)и приступ и покушај аналитичко-синтетичког сублимисања феноменологије историјског кретања и дескрипције његових учинака у том, временски дугом, двовјековном трајању које је резултовало, крунисано политичко-државним опосебљавањем српског народа у БиХ у лику Републике Српске, био би, у скицираним условима, претенциозан.

1.

Република Српска је један од два равноправна, државотворна ентитета из којих се састоји Босна и Херцеговина. Тако пише у Уставу Босне и Херцеговине који је припремљен и донесен у америчком граду Дејтону, у војној бази Рајт-Петерсон, приликом преговора зарађених страна у грађанском рату у БиХ о миру – уз међународну медијацију на челу са Сједињеним Америчким Државама и активно учествовање сусједних држава: Савезне Републике Југославије и Републике Хрватске – и представља саставни дио Општег оквирног споразума о миру у БиХ, односно,

колоквијално казано, Дејтонског мировног споразума. Дакле, дејтонска Босне и Херцеговина се састоји из два ентитета који се зову Федерација Босне и Херцеговина (претходно, у прољеће 1994. године уговорена/основана и легитимисана Вашингтонским споразумом између представника Хрвата из БиХ и Муслимана/Бошњака, а уз посредовање Хрватске, са вођством и супервизијом САД) и Република Српска, а није подијељена, како константно истичу поједини аутор(итет)и, политичари, новинари и квазинаучници, из бошњачког националног и политичког корпуса. Ово питање није само реторичко, нити се односи на и рјешава у сфери правне казуистике и еквилибристике, него је то и правно-историјски, али и практично-политички важно питање. Оно, наиме, отвара тему о тзв. оригинерности, примордијалности суверенитета БиХ као државе и њених ентитета. Ако се нешто састоји из нечега, као што се БиХ састоји од ентитета, онда је то из/од чега се нешто састоји, што га конституише и одржава, старије од онога што је настало састављањем из дијелова који га чине. Конкретно, у случају Босне и Херцеговине, то значи да су ентитети, као државотворни субјекти и политички реалитети постојали и прије него што су у Дејтону отпочели разговори о миру и новом уставном преуређењу државе која је, на крају тог процеса, конституисана као заједничка држава два равноправна ентитета и три конститутивна народа. Према томе, по слову Устава БиХ, а и *de facto*, ентитети не само хронолошки претходе овој садашњој држави БиХ, на нови начин уређеној у Дејтону, него су и онтолошки и правно старији, значајнији од тога што су они конст(ру)(иту)исали, саставили у оквиру преговора о окончању рата, успостављању мира и одрживости државне заједнице, *alias*

заједничке државе на коју преносе дијелове, поједине димензије и регије свог суверенитета и властитих надлежности. Из ових правно-политичких премиса о уставном устројству БиХ, слиједи јасна, такође правно-политичка, конклузија – ништа се у оновременој Босни и Херцеговини, насталој и „попечаћеној“ у Дејтону као својеврсни дар, као резултат октроисања устава-пакта, не може промијенити без политичке воље и сагласности њених ентитета, односно њених конститутивних народа.

2.

Република Српска, чија је правно-политичка егзистенција само санкционисана и дефинитивно легализована Уставом БиХ, до којег се дошло на претходно описани начин, је резултат и израз историјских тежњи и борбе српског народа у Босни и Херцеговини за самоодређење, самоопредјељење, за равноправност са другим народима, за политичку и другу аутономију и субјективитет, за што чвршће, дубље, садржајније и ефикасније везе са цјелином српског народа у држави-матици: Србији, за самосталност у одлучивању и одабирању пута, обима и квалитета и односа са другим народима, билатерално или унутар ширих државних, политичких, економских, културних и других интеграција, у посљедња два вијека.

3.

Она, дакле, није посљедица етничког чишћења, агресије Србије и Црне Горе, односно СР Југославије, на Босну и Херцеговину и геноцида над муслиманским/бошњачким становништвом у њој за вријеме грађанског рата у БиХ 1992-1995. године, како то учестало а без аргумената понављају бошњачки политичари, интелектуалци, чак и неки историчари, политиколози, правници, а посебно публицисти, новинари и други скрибомани из ФБиХ, али и свијета, који најчешће и не зна гдје је Босна и Херцеговина, а камоли да разумије све те комплексне, замршене и испремежене односе, релације, процесе, збивања и меандре у њој, у прошлости и данас. Република Српска је, према томе, „производ“ домаћих прилика, рада историјских силница у дужем временском периоду које су посљедичиле освјешћивањем српског народа, његовим националним и конфесионалним, културним и духовним самоидентификовањем и настојањем да ту своју самобитност и политичко-правно конституише, верификује, етаблира и учини неспорном, од других признатом и гарантованом, а без штете по друге народе у БиХ и у окружењу. Све то јесте, и треба да буде, Република Српска као државотворни ентитет у БиХ.

4.

Историчари су детектовали и описали да су Срби из Босне и Херцеговине још у периоду Првог српског устанка започели своје војно и политичко организовање и активности у циљу афирмације властитог народносног и конфесионалног идентитета, односно разумијевања и аутоперцепције себе различитим од других, дистанцирања од других и пружања отпора посвемашњој асимилацији и ништењу њихове свеколике историјско-духовне посебности. Разумије се, у то вријеме то су били тек рудиментарни, ембрионални садржаји и облици самоорганизовања српског народа у овој граничној турској провинцији, у херцеговачком и босанском пашалуку, који су у старту силом онемогућавани и правно санкционисани. Али, искра свијести и наде да се браћа у Србији боре за васкрс своје, српске државе, да ће у том настојању успјети, те да их у томе треба слиједити, опонашати, како би се и они у Босни и Херцеговини национално освијестили, осамосталили и одржали (добили своју државу или неки ниво и облик државне самосталности), након што је једном запаљена, није се више могла угасити, упркос небројеним искушењима кроз која је пролазио српски народ у БиХ у посљедња два вијека своје историје и бруталним мјерама којима је био изложен с циљем денационализације, однарођивања, унијаћења и другог конвертитства и асимилације. И то је један, макар и скромни, камичак у мозаику елемената који творе и из којих се рашчитава српско утемељење у БиХ, али и жеља да се оно, тј. то историјско право Срба из БиХ гарантује и штити средствима и механизмима и права и државне принуде.

5.

У првој половини и средином 19. вијека Срби у Босни и Херцеговини су дизали неколике буне и устанке, пружали друге облике отпора турској власти, имали иницијативе и концепције о властитој самоорганизованости у БиХ, о заједничарењу са санародницима из Србије, која је у то вријеме била на самом домаку историјског циља – стварања потпуно самосталне и политички независне државе – правили и неке пројекте уједињења са матицом-Србијом, одлазили у добровољачке војне формације ради борбе за те идеале и циљеве, гинули за њих итд., а све због тога што су имали јасну свијест да су, заправо, дио једног, истог народа распарчаног у два, или више, државних оквира.

6.

Чежње и тежње за политичким и државним уједињењем Срба из Босне и Херцеговине и Срба из Србије, а покатакд и понегдје и са Србима из Црне Горе, најснажније су проговориле, покренуле највише страсти и енергије у вријеме Босанског и Херцеговачког устанка 1875. и 1876. године и трајале све док већи и снажнији, из својих интереса и по мјери својих критеријума, за зеленим столом, нису одлучили да Србији коначно дају пуни суверенитет и независност, а Босну и Херцеговину предају на управљање Аустро-Угарској, што се десило на Берлинском конгресу 1878. године.

7.

Наравно, српски народ у БиХ, а посебно његови политички, војни, вјерски, духовни и интелектуални представници и вође, знали су, имали су пуну самосвијест да живе у Босни и Херцеговини, да припадају том гео-политичком и завичајном ентитету чију посебност у том смислу нису доводили у питање, али им је све друго, а не само очи, било окренуто истоку, према Србији: и срце и разум, и наде и стрепње, и циљеви политичког дјеловања. Једноставно, Срби из БиХ хтјели су да буду дио Србије, да живе у заједничкој држави са њом. То је била нека врста условног, одбрамбеног рефлекса и нагона, реакција на nelaгоде које произлазе из чињенице да се живи у држави или државном оквиру који се до краја не доживљава својим, а уз то и са другим, различитим народним, конфесионалним и културним колективитетима и ентитетима који су вазда сумњичили српски народ за резервисаност, тачније за недовољно

босанскохерцеговачког патриотизма, а за преферисање глорификовања Србије, српског државног, етничког, језичког и културно-духовног простора и вриједности, а не посљедица чињенице да је тамо неки Гарашанин написао неко „Начертаније“ у коме је, како то многи недобронамјерни истраживачи, идеолози и скрибомани спочитавају и оптужују његовог аутора, заговарао тзв. Велику Србију, српски великодржавни хегемонизам и сл., што наравно није истина, односно позивао прекодринске Србе на непослушност властима држава у којима су живјели и прикључење матичној држави. Наравно, прича о

„Начертанију“

је далеко комплекснија, као што је софистициранији и историјски контекст у којем је актуелизована, па је потребно далеко нијансираније истраживање и акрибичнији приступ историчара да дешифрују и оцијене колика је била центрипетална моћ тог документа за којег је знало свега неколико „посвећених“, а не широке народне масе, а посебно не Срби из БиХ.

8.

За 40 година владавине Аустро-Угарске монархије у БиХ, Срби су, захваљујући својој упорној борби вођеној свим политичким средствима и на више фронтова, дефинитивно постали политички народ, самосвојан и самосвјестан своје посебности, различитости од других народа и народносних група у БиХ, а истости са српским народом у Србији. На крају, то су му на одређени начин признале и саме власти „црно-жуте монархије“, иако су, наравно, све чиниле да осујете његове националне, државне и политичке аспирације. Упркос разним притисцима и смицалицама, Срби у БиХ нису постали Босанци или Бошњаци православне вјероисповијести, него су се само учврстили у самосвијести о свом идентитету, националној припадности и жељи за државним јединством са Србијом. Том циљу били су посвећени настанци и формирања многих покрета, организација и група у борби за већу аутономију у сфери образовања, просвјете, културе, црквеног организовања и вјерског живота, за национална и политичка права и слободе. Том циљу су биле подређене активности истих тих организација, група и појединаца унутар српског националног корпуса у БиХ на почетку срамног и несрећног 20. вијека.

9.

На овом мјесту у „игру“ треба увести и конфесионални фактор. Срби из Босне и Херцеговине су током цијелог свог историјског постојања у овој земљи у вјерском погледу, откако су се христијанизовали, углавном припадали Српској православној цркви. Православље је било доминирајућа вјероисповијест на овом географском

подручју, без обзира на државни оквир унутар којег се оно манифестовало. Ако је то и било упитно у доба тзв. Цркве босанске (12. и 13. вијек) чија егзистенција није спорна, онда је ствар са конфесионалношћу у БиХ јасна и посљедњем „невјерном Томи“ након спознаје чињенице да се и најзначајнији босански средњовјековни владар, Твртко Котроманић, за краља крунисао ипак у једном манастиру (Милешеви) Српске православне цркве, а не неке друге. Након губљења политичке самосталности босанске државе падом под Турке, многи српски великаши, православне вјероисповијести, су прешли на и примили ислам, углавном из разлога, како каже већина досадашњих историографских истраживања и рефлексива о том феномену, спољашње сврсисходности, као што су очување имања и привилегованих позиција, а не због неке убједљиве предности самог ислама као вјере нових господара. Чак и они који су прихватили другу вјеру још задуго су наставили да светкују православне црквене празнике чиме су додатно потврђивали самоспознају да воде поријекло од српско-православног етноса, а не, рецимо, католичког пука. Већина православног свијета у Босни наставила је, упркос искушењима, да упражњава православну вјероисповијест и признаје црквену организацију и надлежност хијерархије Српске православне цркве, односно Пећке патријаршије, како је то било и прије доласка Турака. То је тако трајало најмање три вијека, сасвим довољно да се развије и етаблира свијест да се и у конфесионалном смислу припада цјелини српског народа, да је иста вјера и код Срба у Србији и међу становништвом Босне које у то вријеме можда и није имало јасну, издиференцирану самосвијест о припадности српском национу, али су увијек знали да нису Турци, односно муслимани. Тај континуитет и чврстину православног опредељења није успјело да наруши ни укидање Пећке патријаршије и постављање црквених старјешина Србима у БиХ у самом Цариграду. То није пошло за руком ни Аустро-Угарској упркос њеној, мање или више прикривеној, дискриминацији православних вјерника и српског народа у БиХ. Стога је сасвим разумљиво да су православни вјерници из БиХ са одушевљењем прихватили стварање заједничке државе 1918. г., а касније и проширење надлежности Београдске патријаршије СПЦ на подручје БиХ и све друге земље у којима је живио српски православни народ. Иако у овој сфери историјског постојања Срба у БиХ и шире, има што-шта и спорно, односно у науци неистражено и неусаглашено, као што је нпр. феномен губљења националне самосвијести и идентитета због вјерске конверзије, односно одрицање права на српску националну самоидентификацију свима онима који су због било чега превјерили, ипак је неспорно да је припадност Српској православној цркви било оно везивно ткиво које је (о)држало српски народ у заједништву, потхрањивало свијест о другости у односу на народе и конфесије са којима се коегзистирало на истом географском простору и јачало наду и спремност на жртву зарад политичко-државног уједињавања и јединства, што се након Првог свјетског рата и десило.

10.

Уједињење јужнословенских народа 1918. године, последице побједи српског оружја у

Првом свјетском рату, у јединствену државу, Краљевину Срба, Хрвата и Словенаца, Срби из БиХ су дочекали и доживјели као испуњење свог националног, политичког и државотворног сна и циља. У новој државној творевини су видјели своју државу у којој се могу слободно изјашњавати као Срби, као народ који има одређена права чијем остварењу сада нико и ништа не стоји на путу. И због тога су и вољели ту државу и били спремни гинути за њу, макар она и не испунила сва њихова социо-економска очекивања и потребе. У тој и таквој држави, српском народу у Босни и Херцеговини она, БиХ, није сметала и није сматрана туђом, него саставним дијелом заједничке државе коју ваља, заједно са другим народима и конфесијама, изграђивати, учвршћивати.

11.

Нажалост, ни Срби из БиХ нису препознали, упркос свим негативним искуствима која су стекли живећи политички обесправљени у двјема царевинама: турској и аустроугарској, да многи грађани из других народа, припадници неправославне вјероисповијести, не воле и не желе ту заједничку државу; шта-више да ју желе срушити, разбити, издвојити се из ње, по било коју цијену, при томе оптужујући управо српски народ за лоше односе у њој и њен неуспјех. Између два свјетска рата Срби из БиХ су своје политичке интересе и захтјеве артикулисали кроз и путем политичких партија; најчешће је њихову политичку вољу обликовала и представљала Радикална странка, а потом Земљорадничка, али и друге, што је добро и детаљно истражено и описано у српској и југословенској историографији. Константа политичких тежњи српског народа из БиХ за вријеме прве Југославије јесте залагање за њен опстанак, по било коју цијену, укључив и територијалну (ре)организацију државе противно српским етничким детерминантама и трпљење појединих мјера које су за посљедицу имале својеврсну денационализацију зарад преферирања нових квалитета и вриједности, нпр. југословенства итд.

12.

Нажалост, ни то није било довољно. Краљевина Југославија се распала на првом озбиљнијем искушењу у Другом свјетском рату на њеним просторима, 1941. године. Највеће жртве разбијања прве заједничке државе јужних Словена, Југославије и стварања неколико квислиншких квазинеzависних државних творевина на њеним развалинама, посебно Независне Државе Хрватске, били су управо Срби из Босне и Херцеговине. Огроман проценат, ни до данас тачно не утврђен, српског народа страдао је од усташког терора, нарочито у концентрационим логорима, један дио је протјеран или је сам побјегао у Недићеву Србију, а један дио, да парадокс и трагедија буду већи, настрадао је у грађанском рату снага – партизана и четника (Југословенске војске у

отаџбини) - које су се залагале за обнову Југославије, у периоду 1941-1945. година. Срби из БиХ, ма у којој се војној формацији у том периоду налазили или политичком покрету припадали, нису престајали мислити о Југославији, поред других опција, као најмање лошем оквиру за рјешење свог националног питања. Због тога су и представници српског народа, додуше на споран начин изабрани, јер су долазили углавном из партизанског миљеа и оних политичких фактора који су га подржавали или учествовали у њему, дакле само из једног идеолошког политичког корпуса, прихватили одлуке Првог засиједања ЗАВНОБиХ, одржаног у Мркоњић-Граду, 25. новембра 1943. године, којима се Босна и Херцеговина конституише и самоодређује као федерална јединица, можда и по угледу, узору на дотадашњу праксу у Совјетском Савезу, у будућој, постратној Југославији и као република и српског народа, у свему равноправно са другим народима. Било је то први пут у њеној модерној историји да се она дефинише и као држава Срба, да су они у њој конститутивни народ, равноправан са осталима који у њој живе, а БиХ, пак, равноправна у новој федеративној државној заједници, Југославији. Србима је то било довољно и још масовније су војнички подржали ту политичку опцију. Јасно, жртве се подразумевају. Њих је међу Србима увијек било много.

13.

Срби из БиХ су, не само у БиХ, него широм тадашње Југославије, масовно да(ва)ли легитимитет новим властима и новом поретку ствари. Искрено су прихватили, и у њима активно учествовали, сва идеолошка оправдања и рационализације мјера и политике нових власти, од колонизације у Војводину, до оснивања се(ос)(љач)ких радних задруга, а нарочито политику тзв. братства и јединства народа и народности Југославије коју је КПЈ/СКЈ пропагирао, а понекад, путем инструмената власти и репресије, и силом проводио. Зарад очувања те политике и вриједности које је она имплицитно, потенцијално садржавала у себи, Срби из БиХ су били спремни одрећи се и појединих димензија свог националног бића и идентитета, вјерске припадности, језичких норми и праксе, па и неких природних и економских ресурса итд.

14.

То стање ствари, то српско самозадовољство положајем унутар заједничке државе и самообмана да су коначно и дефинитивно ријешили своје национално питање, потрајало је до 70-тих година 20. вијека. Тад се у Југославији, између осталог, поставља питање уставно-правног положаја република, али и статус појединих народносних група. Резултат свега тога је, поједностављено речено, нови Устав СФРЈ којим се она *de facto*, али и

de iure

, конфедерализује иако у свом имену ништа не мијења – и даље остаје: федеративна. На БиХ и српски народ у њој се то реперкутује тако што долази коначно до признавања муслиманске популације за нацију – први пут на попису становништва 1971. г. људи су се и у националном погледу и смислу могли изјаснити да припадају муслиманском корпусу, Муслиманима, са великим „М“ – њеног увођења у уставно-правни и политички систем и масовно кадровско попуњавање државних и парадржавних институција припадницима нове нације. Она убрзо постаје бројчано водећа, с тенденцијом да то и политички капитализује, што ће се и догодити са процесом слабљења савезних органа власти у СФРЈ и дотадашње њене легитимационе основе: социјализам, самоуправљање, несврстана спољна политика, братство и јединство итд., поткрај 80-тих година. Била је то за Србе прва грмљавина грома „на Светога Саву, усред зиме кад му вријеме није“, али српски народ није тад разумио ту „поруку“, него је и даље вјеровао у СФРЈ, заједништво, равноправност, саживот и сл. Само су ријетки видјели шта се иза „брда ваља“ и на вријеме „емигрирали“ у Србију.

15.

Због свог гео-политичког положаја, историјске прошлости, „опсједнутости“ Југославијом, емотивне везаности за њу и увјерења да их једино она може заштитити од нових искушења и киданња веза за браћом из матице Србије, Срби из БиХ су били најватренији браниоци заједничке државе, „последњи Мохиканци“ њене идеје и опстанка. У вријеме грађанског рата на њеним територијама 1991-1995. године, који је вођен у циљу њене деструкције и екстерминације, Срби у БиХ су новембра 1991. г. организовали референдум, као израз легитимности свог политичког субјективитета, за останак у државно-правном јединству са Југославијом, вјерујући у њен опстанак, у њену оружану силу, ЈНА, њен међународно-правни положај итд. Сјећање на догађаје из Другог свјетског рата будило је страх код српског народа у БиХ и због тога је он очекивао заштиту својих права и егзистенције од апарата државне моћи.

16.

Сфера културе и духовности, ма шта подразумевали под том синтагмом, а она несумњиво потребује ваљану научну експликацију, битно је предодредила мјесто и положај српског народа у Босни и Херцеговини. Срби се, осим по језику, осталим елементима културе, а нарочито писмом (ћирилица), разликују од других колективитета у БиХ. У том погледу српски народ с обије стране ријеке Дрине имао је готово исту судбину. И један и други дио српског националног етнички самосвјесним су одржавале нпр.

епске народне пјесме, косовски завјет, легенде о јунаци-ма, гусларске вечери и сл. Вукова филолошка револуција значајнија је за културно-духовно обликовање и уједначавање српске нације, него многи политички програми и пројекти и војнички подухвати. Описмењавање српског народа у БиХ се одвијало и као својеврсна борба за национално ослобођење и као жеља да се и у том погледу буде исто са браћом из матичне, касније и независне државе, Србије, да се не заостаје за њима, да се буде бољи, напреднији од других са којима се вољно или невољно живјело у истој држави. На крају историјског процеса о којем је ријеч у овом манускрипту, улогу културе су једним дијелом преузели медији информисања, али тек треба истражити какав је и колики њихов допринос самосвијести Срба из БиХ, колико су му помогли, а колико, пак, одмогли у очувању оног што јесте или постајањем оног што жели бити.

17.

Растурање Југославије, а не њена „природна“ дисолуција, на чему инсистирају управо поједини њени растурачи, било је болно за Србе из БиХ. Сваки Србин из БиХ је смрт Југославије доживио као смрт неког свог најрођенијег. Међутим, прилике у БиХ, а посебно почетак крвавог и дугогодишњег – са становишта мјере(ња) „густине“ времена у овом, 21., вијеку - грађанског рата у њој, нису дозволиле српском народу да честито ни оплаче смрт државе у којој је до тада живио, коју је волио и за коју је дао толике жртве, јер је требало брзо реаговати и хитно наћи алтернативу настанку самосталне државе Босне и Херцеговине – а она легитимацију за своју независност дугује нелегалном, антиуставном референдуму о самосталности, који је заказан и одржан (29. фебруара и 1. марта 1992. године) мимо воље српског народа - у којој би положај Срба био крајње несигуран. Због несагласности политичких воља представника три конститутивна народа о уставно-политичком устројству те нове, независне БиХ, дошло је, прво до политичких напетости, а потом и отвореног оружаног сукоба, који се, због узрока који су га изазвали, самог његовог тока, а још више актера који су у њему учествовали, не може другачије оквалификовати него као грађански рат, у којем су и поједини припадници српског народа, усљед дјеловања механизма реторзије и, фројдовски казано, „нарцизма малих разлика“, те нагона за ресантиманом за све неправде и злочине који су над њим учињени у претходном периоду, прекомјерно а непотребно употребљавали силу.

18.

Српски народ је унитарној БиХ - у којој је одмах на старту њене независности био прегласан и антиуставно миноризован – са муслиманском хегемонијом, алтернативу

нашао у Српској Републици Босни и Херцеговини, која је претеча данашње Републике Српске. Република Српска се у самом почетку своје правно-политичке егзистенције самоорганизовала као држава, уједињујући – не без отпора – дотадашње српске аутономне области, односно аутономне регије, нпр. АР Крајина, у јединствени политичко-државни оквир и субјект Она је, упркос многим искушењима, успјела да сачува српски народ од геноцида, да му поврати и учврсти политички субјективитет, који има, дакле, најмање стогодишњи континуитет, право на организовање у државну творевину коју су творци дејтонског Устава БиХ назвали ентитетом, тј. оним што постоји. Српска Република БиХ проглашена је на сједници Скупштине српског народа у БиХ (иначе, формиране у октобру 1991. године) 9. јануара 1992. г. и тај се датум данас слави као Дан Републике.

19.

Ни тада, те тешке 1992. године, до избијања првих оружаних сукоба и првих српских одсјечених глава, Срби из БиХ нису били против Босне и Херцеговине *en bloc*, против сваке БиХ, него само против БиХ у којој и они не би у свему били равноправни са друга два конститутивна народа у њој, а посебно у питањима која се тичу њиховог националног идентитета, као што су језик, писмо, култура, традиција, вјера, историја, везе са сабраћом у држави-матици, Србији, право на локално организовање и удруживање, властито школство, средства информисања, заштиту споменика културе итд., као што ни сада Република Српска није генерално против БиХ, али јесте, и треба да буде, против ма какве унитарне и грађански засноване заједничке државе, у којој неки, зна се и који, желе цијелу Босну и Херцеговину, желе је само за себе и по своме калупу.

20.

Само у БиХ, у којој је досљедно и до краја проведено начело њене посвемашње триангулације (троугаоности), и у којој је Република Српска самосталан ентитет, уставом загарантован, Срби виде рјешење свог националног питања, те извор и гаранцију заштите колективних права која им припадају и по међународно-правним инструментима. Република Српска, са надлежностима за које се српски народ изборио у грађанском рату у којем је погинуло више десетина хиљада Срба, а неколико стотина хиљада их заувјек напустило своја огњишта, је минимум који српском народу у БиХ пружа, макар психичку гаранцију, да им се у скорој будућности неће поновити 1992. или 1941. година.

21.

Република Српска није, наравно, држава са пуним суверенитетом и капацитетом, у међународно-правном смислу те ријечи, али јесте у свијести својих грађана, „поданика“ и то је оно што даје наду да ће она дугорочно опстати. Она је ентитет, а ентитет је оно што јесте, што постоји, а Република Српска постоји пуних 15 година, од којих 12 са међународним и уставним признањем. Она, дакле, има оно своје *sein*, тј. биће, своју срчку, своје сокове које је „хране“ и одржавају, тј. чине државом, наспрам које ова(ква) БиХ јесте нека врста философског

da-sein

, односно су-постојања, ту-бића. Она, Српска, може да функционише, да сервисира потребе својих грађана, да партиципује у заједничким институцијама БиХ и у испуњавању међународних обавеза те државе. Она има своје аутохтоне институције, становништво које ју прихвата, жели, хоће, и којег има више него у неколиким европским и свјетским независним државама; има јасно омеђену територију, која је већа од територија бројних земаља, а не само Црне Горе, на примјер; има право на успостављање и одржавање специјалних, паралелних веза са другим државама, првенствено са матичном државом, Србијом. За ових 15. година у Републици Српској су одржани неколики парламентарни и предсједнички избори, промијењено је неколико влада; основане су институције науке, образовања, културе; формиран нове медији информисања; објављене бројне књиге; изграђени километри асфалтног пута; приватизована многа државна предузећа; отворени нови погони; стасале нове генерације младих, без сјећања на предратну БиХ и Југославију и емотивног односа спрам њих; успостављене везе са свијетом; изграђене бројне нове цркве и манастири; ревитализовани спортски клубови и постигнути запажени свјетски резултати у тој области, па све до властитих криминалаца и других социјално абератних појава карактеристичних за земље у транзицији итд, што све чини мозаик Републике Српске на којем је могуће дешифровати инсигније, снаге и сокове њене политичко-правне одрживости и легитимности.

22.

Уз то што је политички одржива, Република Српска је и економски одржива. Наравно, више нико не живи под стакленим звоном и нико није сам себи довољан; није и не треба, све и кад би могао, а не може, бити аутистичан и аутархичан, па тако ни РС. И она је дио свијета, дио, односно учесник, субјект/објект актуелних интеграционих процеса, прије свега оних у Европи; она се томе не супротставља, него – напротив, иде у сусрет, мада треба имати на уму и алтернативе томе, макар оне тренутно и биле нереалне, тешко изводљиве, утопијске и сл. Република Српска има огроман хидроенергетски потенцијал који се још не користи у оптималној мјери, има залихе угља, има довољно квалитетног

пољопривредног земљишта, шумског богатства, има ресурсе у образовању и школованим кадровима итд., што јој гарантује опстанак и будућност.

23.

Наравно, остали народи у БиХ, тачније: већина њихових политичких и других представника, није срећна и задовољна што Република Српска уопште постоји, а камоли што је она уставна категорија са изгледима за дугорочну правно-политичку и историјску егзистенцију. Због тога ти исти представници политичких фактора из другог Б-Х ентитета, Федерације БиХ, настоје свим силама да делегитимишу и, народски казано, укину Републику Српску, тражећи за то, и на жалост често добијајући, подршку и код међународних чинилаца. Али, није Република Српска некаква њива пшенице по којој неовлашћено кљуца свака птица којој се свиди да слети на њу, никакво листопадно дрво, него чврста црногорица која је и зими зелена, тј. млада, свјежа, једра, живахна и отпорна и на тежа искушења, која, изгледа, тек предстоје, јер оно најгоре још није ни дошло а камоли прошло – све је могуће и свашта (нам) се још може десити – али не смећући при томе с ума ни ону шекспировску питалицу-констатацију, парафразирам је: није све пропало кад пропало све је. Главни предуслов опстанка Републике Српске, њеног даљег напретка и развоја, јесте јединство политичких фактора у њој, јединство народа, хармонија народа и вођства, слога и саборност главних политичких странака и других субјеката политичког и духовног живота, јесте спремност „...без големих мријети јада...“, али и потреба да се поступа мудро да се не би гинуло лудо. Идентитет се стиче, гради и учвршћује у отпору. Народ, Срби, чија се кућа, по Цвијеће-вој оцјени, налази насред друма, чија се историјска коб најбоље зрцали у Вишњићевом стиху „...Мртва глава по калдрми се ваља, па се јадна и горему нада...“, односно у Новаковић-Пашићевој „дијагнози“: „Спаса нам нема, пропасти не смијемо“, заиста не смије заборавити да се идентитет стиче, гради и учвршћује у отпору.

Закључак

Република Српска није случајна и привремена политичка заједница, државна творевина, односно, еуфемистички казано, ентитет. Она је резултат и израз жеље за легализацијом посебности коју у себи носе и за којом још више теже Срби из Босне и Херцеговине, с обзиром да их нико и ништа у досадашњој историји, упркос силним искушењима и притисцима, није денационализовао, обездржавио, удаљио од сабраће из прве матичне државе, Србије, одвојио од хришћанске вјере и припадности Православној цркви, упркос повременим, усљед егзистенцијалних усуда, турбуленција и избора између живота и смрти, излазима у апостазији и конвертитству. Она није посљедица етничког чишћења, а

још мање геноцида којег су, наводно, починиле војска и полиција српског народа из БиХ у вријеме грађанског рата у бившој, преддејтонској БиХ 1992-1995. године, без обзира шта о томе кажу ови или они судови или бјелосвјетски скрибомани, идеолози и пропагандисти, јер не пише се историја само на основи судских пресуда, него дешифровањем неких супстанцијалнијих повијесних сфинги и кодова. Тај рат је Србима био наметнут – они су бранили државу у којој су до тада живјели, сматрали својом и вољели, Југославију, а након њеног разбијања бранили су своје право на властитост, идентитет, право на самоопредјељење које је одавно дато и гарантовано, међународно-правним инструментима, свим народима свијета. Република Српска је само признање, легализација фактичког стања у Босни и Херцеговини од њеног настанка као државе у средњем вијеку, а то је њена бинарна а потом и поливалентна структура: прво конфесионална – црква босанска (ма шта она била и значила) и црква православна, а затим, за вријеме турске окупације: ислам православље, католицизам, а онда и национална – Срби, Хрвати, Муслимани/Бошњаци. Привид хармоније међу овим ентитетима одржаван је увијек и једино споља, ауторитетом силе, најчешће стране – Турска. Аустро-Угарска, недемократски режими тзв. прве и друге Југославије – док је сваки зрак слободе доводио до унутрашњих напетости, конфликта и, на крају, ратова. Српски народ у БиХ је, стварањем Републике Српске, послао јасну поруку, *urbi et orbi*, шта јесте и шта хоће, а шта, пак, није и не жели да буде. Република Српска није само његова аксиологија, него и онтологија. Она има своје историјско утемељење, оправдање и покриће, али и перспективу. Али, истовремено, одвећ пуно је оних који ју не желе и због тога оно српско „недремано око“ вазда мора бити и остати будно, на бранику политичког субјективитета, самосвојности, културно-духовног и свеколиког другог идентитета, не угрожавајући, при томе другима она права која за себе тражи. Евентуално настојање да се Републици Српској силом одузме статус равноправног државотворног ентитета у БиХ не би прошло без отпора свим средствима, а то би значило поново цијепање босанске кржаве кошуље и претварање овог дијела „западног“ Балкана у неку нову Палестину. Мирна Босна је могућа и одржива само са стабилном Републиком Српском у њој.